

Svěcená díra u Javoříčka je známa již více než 150 let

Martin Koudelka

Jedná se o nejstarší známou část podzemního labyrintu Javoříčských jeskyní, která je dodnes součástí návštěvnícké prohlídkové trasy. Jeskyně s dlouhou a ne příliš známou historií, o které se mnohé zachovalo pouze

v lidových vyprávěních a pověstech. Její první podrobnější popis, včetně vyobrazení pochází až z roku 1873. Tato nepříliš vábná podzemní prostora byla zásadním klíčem k objevu Javoříčských jeskyní v roce 1938.

Jeskyně u Bouzova na Moravě. (Dle skutečnosti kreslil Fr. Chalupa)

Nejstarší vyobrazení podzemí Svěcené díry na dřevorytu Františka Chalupy z roku 1873. Archiv Správy Javoříčských jeskyní.

Klíč k objevům

Vchod do jeskyně se v současné době nachází na severozápadním okraji kóty Špláz (539 m) v blízkosti chaty Jeskyňka. Nadmořská výška vchodu je 475 m. V těchto místech dnes na povrch vycházejí návštěvníci, kteří absolvují tzv. krátkou prohlídkovou trasu Javoříčských jeskyní. Původní charakter jeskyně se zcela změnil při zpřístupňování jeskyní, kdy byly vybudovány betonové chodníky, dvě oddělené plošiny se zábradlím a schodiště vedoucí k východu z jeskyní. Původně izolovaná jeskyně byla také

propojena umělým průkopem v zimě 1940–41 s prostorami u Záclogy a později přes Panenskou jeskyni se Špraněckou chodbou jeskyní Míru (1958). V roce 1936 začali v dolním koutě Svěcené díry kopat lesní dělníci z Javoříčka pod vedením revírníka Viléma Švece s cílem objevit nové podzemní prostory. A v roce 1949 skupina místních jeskyňářů pod taktovkou Speleologického klubu v Brně odtud pronikla do Hlinitých jeskyní. Bez přehánění je tedy možné říci, že tato malá jeskyňka byla klíčem k zásadním objevům v Javoříčských jeskyních.

Z nejstarší historie

Přestože za první oficiální zmínku o Svěcené díře považujeme, a to díky podrobnému popisu a vyobrazení, článek neznámého autora v časopise Světozor z roku 1873, je nutné připomenout i krátké dřívější zmínky o této prostora. K těm nejstarším patří lidové pověsti, které pro generace budoucí písemně uchoval řídící učitel Martin Strouhal v knížce z roku 1944 nazvané „Báje a pověsti“. V jedné z pověstí můžeme také dohledat vznik dodnes používaného názvu jeskyně. Jeskyně měla od nepaměti mezi místními lidmi špatnou pověst a stejně jako nedaleký Zkamenělý zámek měla být sídlem zlých mocností. Zde v podzemí měl být ukrytý poklad nedožrnné hodnoty z bývalého hradu na Zkamenělém zámku. V dobách, kdy se běžně věřilo na vodníky, hejkal a čerty, se mnoho odvážlivců pokusilo poklad najít. Žádný z nich úspěšný nebyl, naopak ti, kteří přežili, popisovali hrůzy, které v podzemí zažili. Teprve až celou jeskyni vykopal svěcenou vodou poustevník žijící v nedalekých lesích, nastal v jeskyni konečně klid a zlé mocnosti zmizely. A od těch dob se této jeskyni začalo obecně říkat Svěcená díra. No a to, že ve svém pokračování opravdu ukrývá poklad nedožrnné hodnoty, jedny z nejkrásnějších jeskyní České republiky, jsme se dozvěděli až o něco později. Z počátku 19. století máme několik krátkých zmínek o Svěcené díře. Jsou méně romantické, ale zase o něco praktičtější. Známý zoolog Friedrich Anton Kolenati se nepřímo zmiňuje o jeskyni ve své faunistické práci o netopýrech Moravy a Slezska z roku 1856. Zde uvádí, že „z vápencové jeskyně u Bouzova získal 16. ledna od lesního geometra Schrodta osm kusů vrápence malého a pět kusů netopýra velkého“. Tento záznam není důležitý jen z hlediska historie Svěcené díry, ale

také proto, že se jedná o nejstarší údaj o výskytu netopýrů v této krasové oblasti. A to konkrétně dvou druhů, které se zde vyskytují běžně i v současnosti. Svěcená díra vzhledem ke své okrajové poloze v jeskyních není typickým zimovištěm letounů, i když i zde zimuje početná populace vrápence malého. Nejdůležitější roli hraje jako přechodný úkryt v období přeletů z letních na zimní stanoviště, kdy se zde a v přílehlé Panenské jeskyni vyskytují stovky jedinců. Je to také jediné místo Javoříčských jeskyní, kde se vyskytují v podzemí vrápenci i v letním období, a to v počtu i několika desítek kusů. Vzhledem k blízkosti povrchu je zde totiž teplota podstatně vyšší než ve zbytku jeskyní. Moravský zemský archivář a historik Vincenc Brandl se krátce zmiňuje o Svěcené díře roku 1860 v německy psané Příručce moravského vlastence a o tři roky později v česky psané Knize pro každého Moravana. Jedná se v podstatě o dvě krátké věty, ze kterých se dovídáme, že „u malé vesničky Březina se nachází podzemní krápníková jeskyně, do které se dá sestoupit po schodech“. Přináší nám tedy dvě podstatné informace. Svěcená díra byla tedy již tehdy nějakým způsobem upravena pro přístup návštěvníků a pravděpodobně již v tomto roce stála u vchodu dřevěná chaloupka, kterou známe z pohlednic přelomu 19. a 20. století. Druhá informace o výskytu krápníkové výzdoby je zajímavá, nicméně se můžeme domnívat, že většina z původní výzdoby byla ve skutečnosti již v těchto dobách zničena. Nevíme totiž, zda autor jeskyni osobně navštívil, či jen zapisoval informace získané od někoho jiného. Nejznámější popis jeskyně publikovaný roku 1873 v časopise Světozor byl podrobně popsán Petrem Zajíčkem v Ochráně přírody 6/2020, proto se na tomto místě k němu již nebudu znovu vracet. Jen bych se ještě jednou krátce vrátil ke zmiňované krápníkové výzdobě. Zatímco v textu jsou popisovány

Na zbytcích v minulosti poničené výzdoby již vyrůstá nová.
Foto Martin Koudelka

Vchod do Svěcené díry na pohlednici z roku 1939. Archiv Správy Javoříčských jeskyní.

„tisíce stalaktitů visících z klenby jeskyně“, na obrázku Františka Chalupy je vidět stropy jeskyně v podstatě v současném stavu, tedy již bez výrazné výzdoby. Další popis Svěcené díry pochází z pera historika a etnografa, spoluzakladatele Vlastivědného muzea v Olomouci Jana Havelky. V roce 1883 ve svých Cestách po Moravě ji popisuje takto: „Východně asi na dostřel od Zkamenělého zámku jest značná jeskyně, jež ‚Svěcenou děrou‘ se nazývá. Cesta k ní vede od Zámku zkamenělého po šiji vrchu skalnatého nejvíce lesem březovým. Škoda, že nad vchodem do jeskyně vystavěn jest dřevěný domek; nebo tím přístup do ní znesnadněn, a dostalo-li se ti klíče a sestupuješ-li po schodech dolů, činí výprava dojem na tebe, jako bys sestupoval do sklepa obyčejného. Jeskyně sestává jen z jedné klenby tak veliké jako prostranná komnata a jen na dvou stranách vybíhají chodby poboční, avšak nejvíce tak nízké, že nelze jimi daleko prolézt. Lid vykládá, že jedna z pobočních těch chodeb až do Zámku zkamenělého vede. Celá jeskyně potažena jest bílým škrálopem blyškového vápence, však krápníků větších nemá žádných. Kolem svatého ducha bývá v domku nad jeskyní a kolem něho častěji velmi hlučno a veselo a nejedna odbývala se tam zábava taneční.“ Tady již máme podán obraz jeskyně zase více realisticky. Na doplnění můžeme uvést, že klíče si našinec mohl po dohodě vyzvednout u hajného ve vesnici Březina. A tím pádem se můžeme dovědět, kdo stál za stavbou dřevěné chaloupky s uzavíratelným poklopem a dřevěnými schody vedoucími dolů

do podzemí. Svěcená díra bývala podle popisu také místem, kde se scházeli k zábavě lidé z blízkého i vzdálenějšího okolí. Snad ještě pro zpeřštění a pobavení si dovoluji uvést nalezenou zmínku o Svěcené díře z roku 1896 v Lidových novinách, kde A. M. Lang píše: „Leč pojďme do jeskyně. Rozžnete svíce a ubíráte se po schodech dolů. Jeskyně jest velmi nepatrná a beze všech ozdob krápníkových. Ptal jsem se společnosti, proč tedy jeskyni zavírají, když není čeho odnésti. A tu kdosi za námi prohodil, že prý proto, aby tam dříve pobrané krápníky zpět nedonášeli a správa velkostatku nemusela platit zpropitné.“

Nedílná součást Javoříčských jeskyní

Svěcená díra je nedílnou součástí komplexu rozsáhlých Javoříčských jeskyní, které ve třech patrech nad sebou dosahují délky téměř šesti kilometrů. Leží na území národní přírodní rezervace a evropsky významné lokality Špraněk. Přestože Svěcená díra v rámci prohlídkové trasy Javoříčských jeskyní již v současnosti není v žádném případě tou částí, kde by návštěvníci úžasem oněměli, má za sebou dlouhou a zajímavou historii. Stala se místem, odkud bylo postupně objevováno několik kilometrů dalších podzemních prostor přeplněných bohatou krápníkovou výzdobou, klíčem k otevření pomyslné truhlice s již dávno tradovanými poklady ukrytými v podzemí kopce Špraněk. I když v poněkud jiné podobě, než čteme v původních lidových pověstech. ■